

Embernek lenni Winnenden után

36. őszi konferenciáját tartotta
a Württembergi Magyar Protestáns Gyülekezet

Ez év tavaszán a Tübingenhez közeli Winnenden városkában egy tizenhét éves gimnazista fiú tizenhat embert, iskolatársait és tanárát lőtte le, és végzett magával is. A véres esemény megrögzötté váltott ki, sokan kommentálták azt, és törvénymódosítást is eredményezett. A riporterek ismételték a sokakban felmerült szemrehányást: miért engedte Isten e tragédiát? Másokat az a kérdés foglalkoztatott, hogyan válhatott ez a fiatal fiú – emberi mivoltából kivetkőzve – ilyen vérengzővé.

A november 7–8-án Tübingenben megrendezett konferencia azt járta körül: kicsoda az ember? Szállásunk egy tübingeni ifjúsági szálláson volt a Neckar folyó partján. Az ötvenhét résztvevő a folyóra néző előadóteremben találkozott szombat reggel. A reggeli áhítatban az ember eredetével, a teremtés ígéjével foglalkozott *Sauerwein Tibor*, a gyülekezet tagja. *Gémes István* lelkész teológiai előadása az ókori filozófiai meghatározásokon át a jelenkor emberfogalmait vizsgálta fel. A sok körülírást és keresést Pilátus szava fogja össze, aki a megkínzottban az Isten-képmást felismerte: Jézus az ember, ecce homo. Ő az Ember, akinek képe a bűnbeesett emberen újra kiábrázolódhat.

Ebéd után városnézés volt a tübingeni öregdiák, *Gémes István* vezetésével. Meghatódva hallgattuk az Evangelisches Stift, a teológiai szeminárium történetét, ahol az elmúlt ötszáz év alatt mintegy nyolcszáz magyar diák érezhette sajátjának a reformáció gondolatait.

Délután a – *Molnár Csilla* tanárnő által moderált – „*Eligazodás az ember vadonban*” című kerekasztal-beszélgetés osztotta meg a véleményeket. Kutatóorvos, agrár-

mérnök-hallgató, lelkipásztor és vállalkozó, fogorvosnő és gimnáziumi tanár tapasztalatait és állásfoglalásait hallottuk. Az élénk véleménycsere további két-három évi konferenciának tudna alaptémát adni. A vadonatúj, modern ebédelőben a bőséges vacsora mellett folytatódta a kerekasztalnál hallott véleményekhez kapcsolódó beszélgetések.

A mélyenszántó témát még közelebb hozták *Sauerwein Ilona* és társai: az *Ády* vágyakozó szavaival – „*Lennék valaké!*” – kezdődő irodalmi esten *Reményik Sándor*, *Áprily Lajos*, *Scholz László*, *Szabó Lőrinc*, *József Attila*, *Gyóni Géza*, *Szent-Györgyi Albert* és *Túrmezei Erzsébet* verseit adták elő.

Benedek Szilveszter áhítatában a 8. zsoltár kérdésére – „Micsoda az ember?” – taglalta a teremtés után kapott feladatot: őrizni és gondozni a földet, ami ökológiai feladat is, egyben az emberiség fennmaradásának feltétele.

Reggel *Simon Sándor* a „*Minden szabad nekem*” hogyanjáról szólott, és előadta, hogyan fejlődhetett tragédiává a winnendeni fiatal ember élete. Családjában magára maradván – a szülők elfoglaltsága miatt – lelki táplálékává vált a tévé, a videó; osztálytársaival nem talált szót, kirekesztették, de valahogy

mégis ki akart tűnni társai közül. Mivel nem tapasztalt szeretetet mint ember, és ő sem adott szeretetet, nem talált más formát a kitörésre.

A vasárnap délelőtti előadásban *dr. Seres Zsuzsanna* vezetett bennünket az ókortól a jelenkorig a „*Mennyire szabad az ember a demokráciában?*” kérdésre keresve a választ. *Szókratész*től idézett zárószavai, azok mai társadalomra pontosan illő megfogalmazása mindnyájunkat elgondolkoztatott.

Ebéd után Bad Cannstattba, Stuttgart elővárosába tértünk vissza, ahol az úrvacsorai istentiszteleten *Szedlák Tibor* svájci református lelkész hirdette az ígét. A szépszámú, mintegy száz-húsz fős gyülekezetet meghökentette a „képviselőtársaim a tisztelt házban” megszólítás. Pedig ez emlékeztető volt az embernek a teremtésben kapott lényegére, feladatára: Isten képére teremtettünk, őt képviseljük tehát, és az Isten házában gyűltünk össze.

Szorgos kezek rendezték be a gyülekezeti termet és terítették szeretetvendégségre, melynek során a Kálvin-év keretében vetített képes előadáson kaptunk képet a reformátorok életéről, disputáiról és a reformkori tanok kialakulásáról. A „kettős predestináció” tana miatt aggódókat az előadó, *Szedlák Tibor* lelkész emlékeztette Istennek a Bibliában 365-ször, tehát minden napra megtalálható felszólítására: ne félj!

BONNYAI BALÁZS

Jer, tárjunk ajtót még ma mind...

„Áldott az Úr, Izráel Istene,
hogy meglátogatta népét, és váltságot szerzett neki” (Lk 1, 68)

Advent közel van már – gyűjtjük a gyertyákat, melyek száma minden vasárnap elérkezével eggyel szaporodik. A gyermekek pedig nyitogatják az adventi naptár ablakait – örömmel számolgatva a lassan fogyó zárt ablakocskákat. Számukra külön öröm a késleltetett cél – de kell hozzá megfelelő érettség, mert különben az az eredmény, mint kétéves fiunknál, aki már december harmadikán a saját, de egyik nővére naptárján is kinyitogatta az ablakokat. De csalódott: nem lett korábban karácsony! Várakozni meg kell tanulni, és be kell gyakorolni. Ez vonatkozik gyerekekre és felnőttekre egyaránt.

Csak azok képesek tudatosan élni és az életet élvezni, akik megtanultak várakozni is, akik energiáikat úgy tudják bevetni, hogy az se őket, se másokat ne károsítson. Az adventi várakozás is serkenteni szeretne minket, hogy elgondolkodjunk, felkészüljünk, koncentráljunk – és így készüljünk fel karácsony ünnepére.

De várakozni ómódíva vált. A mai ember így kiált fel: „Élni akarok – most és azonnal! Ide hozám mindent – nem vagyok hajlandó várni!” Társadalmunk mindenkor embere lélegzetvesztve rohan a legújabb divat után, vásárolja a „legtrendibb” elektromos készülékeket, repül a legezotikusabb turisztikai célokhoz, ugyan mérgeződik a gyatra tévé-műsor miatt, de le nem veszi az ujját a távirányító gombjáról – hiszen pánikszerű félelemben él, nehogy elmulasszon valamit, ne-

hogy valami „fontosról” lemaradjon, reménytelenül leszakadjon a mezőnytől.

Tudom, hogy nem illik nagy általánosságban elítélő véleményt mondani, de posztmodern életünk gyors ütemű hajrájában minden a gyors konzumot, a türelmetlen fogyasztást, a habzsolt élvezetet szolgálja – tekintet nélkül az esetleges veszteségekre.

Advent „programja” ennek szöges ellentéte. A lélegzetvétlen időt sem adó rohanás helyett – várakozást, az Úr érkezésére való nyugodt felkészülést kínál. A várakozási időt lehet értelmesen is tölteni: schaffhauseni hittanosaimmal adventi és karácsonyi énekeket gyakorlunk, majd idős, ágyban fekvő és magányos embereket látogatunk meg. Énekelünk, és átadjuk a gyerekek által készített lapot vagy csillagot. A gyerekek alig várják, hogy elinduljunk. Izgatottan kérdezznek: „Örülnek majd az emberek, akiket meglátogattunk? Hogyan fogadnak bennünket?”

A gyerekek jóvetelükkel, vidám éneklésükkel, érdeklődésükkel a karácsonyi örömhírt, az angyali üzenetet kézzelfoghatóvá teszik: „*Ne féljete, mert ime, hirdetek nektek nagy örömet, amely az egész nép öröme lesz: Údvözítő született ma nektek, aki az Úr Krisztus, a Dávid városában.*” (Lk 2,10–11)

Az így meglátogatottak örömkönyveiben, együtt éneklésében meglátszik, és nyomot hagy a gyerekek érdeklődő lelkében is: érdemes várni!

GÉMES PÁL

Alig látható karácsony

„...találtok egy kisgyermeket, aki bepólyálva fekszik a jászolban.” Lk 2,12

Miközben karácsonyi képeket nézegettem, kezembe került *Simon András Csendes éj* című alkotása. Valaki megjegyezte: „Talán lenne alkalmasabb kép is, amely jobban kifejezi a karácsony lényegét, mert ezen a képen szinte alig látható a kis Jézus...” Igen... *alig látható*... mennyire igaz! S ezek után már tudtam, hogy jobb illusztrációt nem is találhattam volna, mert éppen ez – ez az „alig látható” momentum – az, ami igazán jellemző a 21. század karácsonyaira.

Sok minden utal a karácsony időszakában arra, hogy „itt a karácsony”. Fenyőfákat állítunk, feldíszítjük otthonainkat, sütünk-főzünk, vendégségeket szervezünk,

miközben... – *Jézus alig látható*. Ajándékokat adunk és kapunk, szeretetünket próbáljuk kifejezni, miközben az ünnepünkben – *Jézus alig látható*. Régen még azt mondtuk gyermekeinknek, hogy a karácsonyi ajándékokat „Jézuska” hozza, ma már inkább a „Santa Claus”-t emlegetjük, mert Jézus (már ebben a formában is) *alig látható*.

Hová jutott a világ? Mi lett Jézus Krisztus születésnapjából, ahol Jézus már alig látható? S elgondolkodtam... Valóban, az első karácsonykor is (úgy, amint az a kép is mutatta) – *Jézus alig volt látható*. Bár érkezését az angyalok és a csillagok is hírül adták, érkezése mégis csak keveseknek volt látható. Mert a világ (akkor is, éppúgy mint ma) szalad, tesz-vesz, intézkedik, végzi a fontosabbnál fonto-

sabb teendőit, s közben megszülethet akár az Isten Fia is, de – *ő alig látható*.

Mert őt keresni kell! – Igaz, ő keres minket, mint elveszetteket – mondja a teológia –, mégis az első karácsony tanúi csupán azok lehettek, akik keresték őt. Messze földről érkezve keresték őt a bölcsék, és keresték a pásztorok is: „...találtok egy kisgyermeket, aki bepólyálva fekszik a jászolban” – mondja az angyal a pásztoroknak. „...találtok...” – márpedig az talál, aki keres. Hát keressük mi is! Keressük meg a karácsonyunkban Jézust. Ne elégedjünk meg a karácsony körül kialakult értékes és kevésbé értékes szokásokkal, hanem keressük azt, aki miatt egyáltalán van karácsony. Keressük az ünnepben Jézus Krisztust, aki mint gyermek született

meg, hogy emberi természetben élje azt az életet, amelyet az Atya adott nekünk, és hogy emberi természetében vigye végbe a mi megváltásunkat...

„...találtok...” – mondja az angyal. Nekem eszembe jut egy másik ígélet is, amelyet Jézus mondott: „*Mert mindaz, aki kér, kap; aki keres, talál; és aki zörget, annak megnyitják.*” (Lk 11,10) Hiszem és vallom, hogy az angyal szava ma is aktuális. Sőt Jézus szava is megerősíti azt. Keressük tehát a Megváltót, s ne törődjünk bele, hogy karácsonyainkban Jézus alig látható...

GÖDÖLLEI KÁROLY
(CALGARY, KANADA)

Az írás megjelent a *Másokért Együtt* 2008/6. számában.

Átadták az idei Károli Gáspár-díjakat

Erdélyi Géza nyugalmazott református püspök, Pósfay György evangélikus teológus és Sonnevend Imréné Laczkovits Emőke néprajzkutató vehette át az idei Károli Gáspár-díjakat október 30-án Budapesten Csepregi Andrásról, a kulturális tárca egyházi kapcsolatokért felelős titkárságának vezetőjétől.

Mint köszöntő beszédében Csepregi András elmondta, az 1997-ben alapított díj szakmai kuratóriuma azokat az életműveket kívánja felkutatni, melyek a lutheri és kálvini örökség jegyében fogantak, annak elmélyítése jegyében épültek fel.

Pósfay György

„A díj olyan tudományos és emberi teljesítményeket helyez reflektorfénybe, amelyek a tizenhatodik századi reformáció teológiai és kulturális tartalmának állandóságait és változásait mutatják fel, segítve bennünket, a kortársakat abban, hogy a tizenhatodik századi kezdetekhez a magunk viszonyát is meghatározhassuk” – fogalmazott az Oktatási és Kulturális Minisztérium képviselője.

Az elismeréseket Erdélyi Géza református lelkész, a Szlovákiai Református Keresztény Egyház nyugalmazott püspöke, teológus, művészettörténész, Pósfay György evangélikus lelkész, teológus, a Lutheránus Világszövetség genfi központjának volt munkatársa, elismert Luther-kutató, valamint Sonnevend Imréné Laczkovits Emőke néprajzkutató, nyugalmazott főmuzeológus, a veszprémi Bakonyi Múzeum (ma Laczkó Dezső Múzeum) volt munkatársa vehette át a Petőfi Irodalmi Múzeum Lotztermében.

A hagyományosan október végén, a reformáció ünnepének közelében átadott Károli Gáspár-díjakat a tárca minden esztendőben azoknak adományozza, akik a biblikus tudományokban – fordítással, tanulmánnyal – kimagasló eredményeket értek el, vagy kiemelkedőt alkottak a magyar líra és próza nyelvi megújítása területén.

MTI

Az Útitárs szerkesztősége ezúton gratulál a díjazottaknak.

Legyen vidámság!

Pósfay György igehirdetése 1947. december 21-én, advent 4. vasárnapján

Keresztény gyülekezet, testvéreim a Jézusban!

Mikor ezt a csodaszép karácsonyi éneket („Krisztus Urunknak áldott születésén...”) énekeltük, melyet a háromszáz esztendővel is régebben élt Pécseli Király Imre komáromi, majd érsekújvári prédikátor sokat szenvedő magyarok vigasztalására írt, bizonyára hazaszálltak gondolataitok kis magyar falvak felé, fehér falú református vagy evangélikus templomok felé, és eszetekbe jutottak azok a karácsonyi ünnepek, amikor otthon énekeltétek ezeket az énekeket. Akkor is mindig megtelt szívetek békességgel és örömmel, mint ahogy itt is, ebben a sokak számára idegen és szokatlan világban is békesség tölti el az ember szívét, mikor ezeket a drága zsoltárokat hallja. Valóban nagy dolog az, hogy elcsendesedhetünk, anyanyelvünkön énekelhetünk és hallhatjuk Isten karácsonyi evangéliumát itt is, mikor távol kerültünk falvainktól, otthonainktól: valamit megsejtünk ez által a tény által, hogy itt összejöhetünk, Isten világ feletti mindenhatóságából és kegyelméből. Lám, Isten az ő szeretetét, vigasztaló és bátorító Igéjét elküldi utánunk, bármennyire sok ezer kilométer választ is el bennünket megszokott templomunktól. Az ő egyháza, az ő eklézsiája nem szorítható határok közé, hanem elterjed a föld legutolsó zugáig is.

Ha megfigyeltétek a legutoljára elzengett énekverset, akkor azt vehettétek észre, hogy az így fejeződik be: legyen vidámság! Egészen szokatlan befejezés ez, hogy egy imádságnak is beillő énekvers így fejeződjék be, hogy benne azt kérjük: legyen vidámság! Azonban mindjárt megnyílik annak a titka, ha megpróbáljuk kibogozni, miért írta ezt a karácsonyi éneket írója.

Több mint háromszáz esztendőt kell visszamennünk a múltba. Nehéz idők jártak akkor a magyarság felett, mint azóta számtalanszor. Súlyos háborúk pusztították országunkat, ennek következtében éhség, szenvedés, nyomorúság tette nehezzé eleink életét. Különösen nehéz volt abban az időben református és evangélikus magyarnak lenni odahaza: sokszor üldözés, szenvedés várt azokra, akik az Isten igéje mellett hűségesen kiálltak. Egész Európában nem nézett senki sem szárnakozva a magyarra – egyetlen egy kivétel volt csupán. Egy messzi ország királya, annak az országnak fennkölt szívé vezetője, amelyben most vagyunk. II. Gusztáv Adolfnak hívták ezt a svéd királyt, sógora volt a mi Bethlen Gáborunknak: egyedül az ő szíve érzett részvétet a távoli magyar evangélikus és református hittestvérekért, de a többi magyarokért is: a magyarság jólétéért és szabadságáért, és nem sajnálta ezért kényelmes palotáját, nyugodt életét elhagyni, hanem küzdelembe indult, sőt életét is áldozta eszményeiért: a zsarnokságtól való szabadságért és az evangélium ügyéért.

Amikor ilyen elhagyott, ilyen magára maradt volt a magyar, Pécseli Király Imre tiszteletes úr mégis tudott örülni. Volt valami, ami ebben a sötét éjszakában is boldogsággal töltötte el a lelkét,

úgy, hogy az egy-egy énekben virágozott ki: egy zsoltárban, amely így fejeződik be: Távozzék tőlünk bűn és szomorúság: legyen vidámság!

Mit látott meg Pécseli tiszteletes uram abban a keserves világban, aminek így örülni tudott? Bizonyára nem kell sokat találgatnunk, hiszen egész éneke erről szólott: azt, hogy karácsony van, megszületett a Jézus!

És ennek kell annyira örülni? – kérdezhetné most mindenki. Nem csak a komáromi tiszteletes örvendezett ennek háromszáz éve, hanem annak előtte sok-sok száz esztendővel egy másik ember is: János apostolnak hívták. Ő írta le abban a szent ígében, amelyet felolvastam az imént néktek: Jézusról azért írok néktek, hogy örömtölk teljes legyen! Azért írok nektek, ti magyarok, akik ezerkilencszáz esztendővel később olvassátok ezt az ígét, hazatóktól távol, a messzi Svédországban, hogy igazán tudjatok örülni! Örülni annak, hogy van valaki, aki ebben a nehéz életben kimondhatatlanul szeret mindannyiunkat, és ezt a szeretetet nem csupán szavakkal erősítette, hanem érettünk odaadta e világra egyetlen Fiát. Vannak köztetek olyanok, akiknek gyermekeik vannak, és azokat a világ minden kincséért sem hagyták volna otthon, nagyszülőknél, rokonoknál, hanem magukkal hozták őket, mert nem tudtak volna tőlük elválni, mert fáj egy édesapának, egy anyának, ha gyermekétől távol kell lenni. Nos, Isten szeretete irántunk akkora, hogy még azt is megtette értünk, hogy egyetlen

és nyomorúság venne csupán körül, ebben a legszomorúbb állapotban is lenne egy fényes reménység: az, hogy az Isten szeret! Lám, elküldte értem Jézust e világba, nem sajnálta őt, a szentet, értem! Isten szeret: ebben bízhatom. Nem haragszik rám, pedig de megérdemelném! Mennyi bűnt követek el őellen, és ő ennek ellenére sem haragszik, hanem szeret. Megbocsátja a bűnöket ott az Úr asztalánál, az úrvacsorában, hogy nekem könnyű lelkiismeretem legyen, hogy ne rettegek: jaj, mi lesz, ha egyszer Isten megeléggel mindent, hanem tudjak békeségben, gondtalanul örvendezni! Ez a karácsony üzenete: Isten szeret. Örvendjünk ezen, vigyük ezt haza magunkkal mindennapi munkánk közé, és ha csüggedünk, a nehézségek miatt szomorúak vagyunk, vigasztalni fog: Isten adott karácsonyt, bebizonyította, hogy szeret!

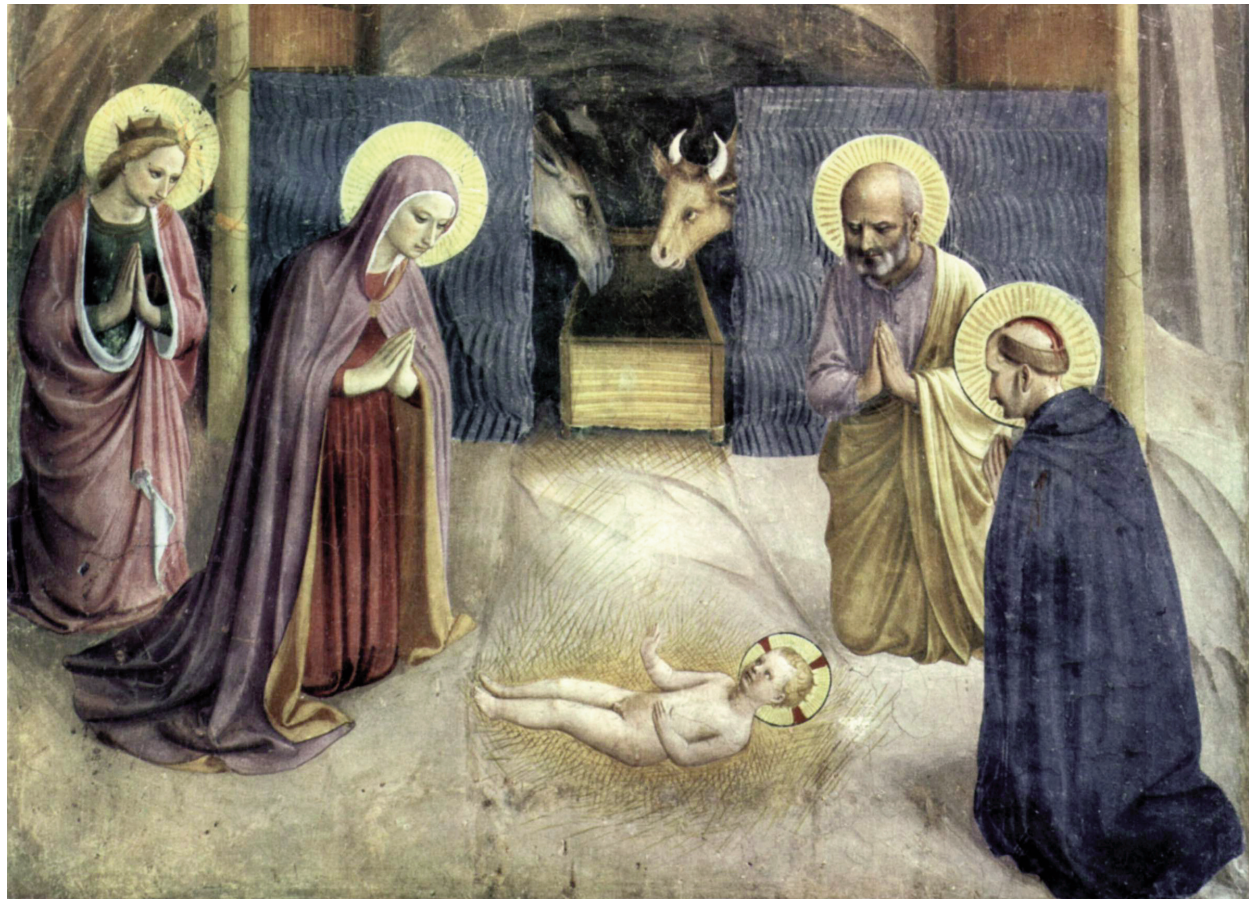
A karácsony azonban nemcsak örömet szerez, hanem szent ígénk szerint közösséget is teremt. Azt olvastuk: „Amit hallottunk és láttunk, hirdetjük néktek, hogy néktek is közösségetek legyen velünk, és pedig a mi közösségünk az Atyával és az Ő Fiával, a Jézus Krisztussal.”

Közösség: ez másképpen azt jelenti, hogy az emberek békességben és szeretetben élnek egymással. Ó, milyen régóta vágyuk erre az emberiség! Mennyien töprengtek azon, miképpen valósítható az meg, hogy minden embernek legyen békessége, szabadsága, de legyen meg a mindennapi kenye-re, hogy az életet ne nyűgne érezze, hanem örömmel. Hány és hány új elgondolás született meg

vendezni tud azon, amit a karácsony hirdet: hogy az Isten szeret, az Istennek hálás akar lenni jószágáért. Isten meg azt mondja: úgy lehetsz hálás nekem, ha szereted, segített embertársaidat! Ha sok ilyen Isten iránt hálás ember van, akkor egyszerre megváltozik a világ: az emberek mindinkább megbecsülik egymást, mind nagyobb békességben, sőt szeretetben élnek, és így jön létre a közösség az emberek között. Így hozza létre a karácsonyi örömet. Akarod, hogy ilyen legyen ez a beteg világ? Légy azon, hogy magad és szeretteid ilyen Isten iránt hálás emberek legyenek; minél több ilyen ember lesz, annál inkább gyógyul a világ!

Bizonyára elgondolkoztatok azon, hogy mi az oka, hogy a svédnek nagyobb békességben, egymás megbecsülésében élnek, mint mi odahaza, és ennek következtében nagyobb is itt a jólét. Nem egyszerű ennek a megfejtése, de elárulom a titkot: ezeknek a mi bennünket nemcsak háromszáz esztendővel ezelőtt, hanem most is annyit segítő svédnek ősei mind Istent nagyon szerető, karácsonyi evangéliumnak örvendő emberek voltak: ezért tudtak idáig eljutni. Mert Isten beszéde mindenütt gyümölcsöt terem: itt is az történt.

Lám, mennyi ajándékot nyújt Isten a karácsonyi evangélium által: örömet, békességet, igazi szeretetet, megbocsátást minden bűneinkre. Ezért méltó, hogy mi is úgy tegyünk, mint János tett. A felolvasott szent ígében azt írja: „hirdetjük néktek...” Igen, ez a mi feladatunk most: nem csak meg-

Fiát elküldte ebbe a gonosz világba, hagyta, hogy az emberek megcsúfolják, meggyalázzák és megöljék: mindezt azért, hogy ne csupán szavakkal erősítse, hanem tettel, világgaszóló jellel bizonyítsa: emberek, ennyire szeretlek benneteket!

Ez a karácsonyi evangélium üzenete: az Isten szeret bennünket! E nélkül a karácsonyi örömhír nélkül szomorú lenne az életünk. De így, bármilyen helyzetben is vagyunk, ha az egész világ ellenünk fordul is, ha mindenki ellenségünk lenne is, ha szomorúság

újra és újra, amely ezt meg akarta valósítani: és mi lett az eredmény? Háborúk, éhínségek, szenvedések. De az az érdekes, hogy mi emberek, nem akarunk tanulni! Mikor egyik eszme csődöt mondott, mindig újabb elgondolások után futunk, és nem vesszük észre, hogy Isten megmondotta: más módon nincs igazi közösség ember és ember között, csak a Jézus Krisztus által. Akik – tudniillik – a Jézust szeretik, azok ezt másképpen nem tudják megtenni, csakis ha embertársaikat is szeretik. Az az ember ugyanis, aki ör-

tartani, hanem továbbadni, különösen gyermekeinknek, sőt svédnek is azt a jót, amit kaptunk: a karácsonyi örömet.

Így lesz igazi, boldog karácsonyunk! Amen.

Pósfay György igehirdetése 1Jn 1,1-4 és Pécseli Király Imre „Krisztus Urunknak áldott születésén...” kezdetű éneke alapján. Elhangzott a svédországi, värmlandi Brattforsban 1947. december 21-én, advent 4. vasárnapján.

ÚTI-TÁRSALGÓ

„Senkit sem térítünk ki”

Beszélgetés Varga Pállal, a Nyugat-európai Magyar Protestáns Gyülekezetek Szövetségének társelnökével

– Mielőtt a szövetségről beszélgetnénk, kérem, szóljon eddigi pályájáról és arról, mely körülmények vezették Németországba.

– 1977-ben jöttem Németországba, huszonkilenc évesen, református lelkészi diplomával. Erdélyi – pontosabban szilágysági – születésű vagyok, Kolozsváron, Nagyszebenben, Zürichben és a genfi egyetemhez tartozó Bosseyi Ökumenikus Intézetben szereztem teológiai képzést. Nagyváradon szenteltek fel református lelkésszé 1972-ben.

Németországba házasság útján kerültem ki – német feleségem nem tudott beilleszkedni a Ceausescu-rendszerbe. Hivatalos kitelepedési engedéllyel érkeztem meg Ulmba, így a württembergi egyház alkalmazhatott már kezdettől fogva, egy német evangélikus gyülekezet megválasztott lelkésze lettem. Württemberg tartományban a protestánsok evangélikusak, de a leuenerbergi konkordia értelmében református teológiát végzett lelképásztor is szolgálhat az evangélikus egyház alkalmazottjaként.

Ezt többen nem értették meg – csupán az erdélyi, illetve magyarországi viszonyokat ismerve –, és azt vélték, hogy én elhagytam a hitemet és egyházamat, és áttertem evangélikussá. Sajnos ezt főleg magyar református kollégák híresztelték Nyugat-Európában. A német tartományi evangélikus egyház alkalmazottjaként vállaltam az önkéntes magyar szolgálatot is 1980-tól itt Ulm környékén,

ahol a magyar protestáns gyülekezetben a református liturgia szerint tartok mindmáig istentiszteletet. Előfordul tehát nemegyszer, hogy délelőtt német nyelvű evangélikus istentiszteletet tartok, délután pedig a magyar gyülekezetben a református agendát használom.

Fontos számomra, hogy kitelepedésem óta szülőföldemet minden évben felkeresem, és a családommal, barátaimmal, kollégáimmal, valamint a kolozsvári teológiával megszakítás nélkül kapcsolatban maradtam. 2006-ban Kolozsváron szereztem teológiai doktori diplomát.

– Hogyan definiálná a diaszpóramunka lényegét? Melyek a fő hangsúlyok?

– A nyugati magyar diaszpóramunkát immár harminc éve ismerem, illetve végzem. Az Európai Magyar Evangéliumi Ifjúsági Konferenciához (EMEIK) vezettem első lépéseim itt, Németországban, de az Európai Protestáns Magyar Szabadegyetemet már svájci ösztöndíjas koromban megismerhettem – akárcsak a zürichi és bázeli magyar protestáns gyülekezetek életét –, majd Németországban rendszeresen részt vettem a református és az evangélikus lelkészek és presbiterek találkozóin (Nyugat-európai Magyar Református Lelkigondozó Szolgálat, illetve Külföldön Élő Magyar Evangélikus Lelkészek Szövetsége). Hét évig voltam ifjúsági lelkésze az EMEIK-nek és szintén hét évig voltam elnöke az em-

lített református lelkigondozó szolgálatnak. Több közös konferenciát is szerveztem e nyugat-európai magyar református és evangélikus szervezetek számára, sőt négy magyar ökumenikus konfe-

rencia előkészítésében is részt vettem.

E tapasztalatok alapján állíthatom, hogy a diaszpóramunka – így a magyar protestáns diaszpóráé is – fő súlypontjai ezek: a helyi magyarság összegyűjtése és az összetartozás ápolása, a magyar identitás tudatosítása és megélése azon a helyen, ahol élünk, a kapcsolatok kiépítése egy-egy országon belül, de nyugat-európai magyar kontextusban is, sőt a Kárpát-medence magyarságával, a gyökereinkkel is!

– Jelenleg ön a Nyugat-európai Magyar Protestáns Gyülekezetek Szövetségének társelnöke. Milyen tapasztalatokat gyűjtött ebben a funkcióban?

– A szövetséget 2000-ben hoztuk létre nyugat-európai magyar gyülekezeteink fennmaradása érdekében. Tagjai magyar református és evangélikus lelképásztorok és gyülekezeti felelősök, de vannak közöttünk unitáriusok és szabadegyháziak is. Ennek a valóban egyedülálló magyar protestáns szervezetnek van egy alapszabálya, amely világosan meghatározza a gyülekezeti tevékenységünket. Senkit sem „térítünk ki”, nem hoztunk létre „protestáns egyházat” – amint ezt néhányan tévesen gondolják –, és visszautasítjuk a szinkretizmus vádját is! Mindenki megmaradt a maga felekezeteiben, de együtt kívánjuk a magyar gyülekezeteink jelenét és jövőjét építeni. A diaszpórahelyzetben nem engedhetjük meg magunknak – lelkészek és presbiterek – azt a luxust, hogy ki-ki csak a maga felekezeti híveit gondolja. Ez széteséshez vezet. A mi célunk kezdettől fogva éppen az összetartás, a gyülekezetek megtartása volt, és marad is.

A szövetségnek hat évig voltam elnöke – büszke vagyok a közös építő munkánkra –, most pedig társelnökként tudatosan támogatom az elnök, Gémes Pál evangélikus lelképásztor munkáját. Évi konferenciáink nagy gazdagodást jelentenek gyülekezeteinknek, erősítik az összetartozás érzését, és a presbiteraink számára rendezett „továbbképző” hétvégék immár hetedik éve nagy sikernek örvendenek.

– Milyen lehetőségei és feladatai vannak egy ilyen szervezetnek?

– A szövetség feladatait részben már vázoltam; amikor egy-egy éves konferenciát rendezünk, akkor mindig figyelembe vesszük a helyi magyar diaszpóragyülekezetet. Azt nemcsak megismerni szeretnénk – például egy közös istentiszteleten és gyülekezeti találkozón –, hanem a tagjait meghívjuk a konferenciára, és be is kapcsoljuk őket a munkánkba. Presbiteri találkozóinkra negyvenötven presbiter, lelkész és gyülekezeti munkás jön el, ilyenkor egymás hitét építjük, és tapasztalatot cserélünk.

Szövetségünk már évekkal ezelőtt felvette a kapcsolatot az anyaország református és evangélikus egyházával, és konkrét lépéseket kíván tenni a diaszpóragyülekezetek jövője érdekében. Ennek konkrét „terméke” az a nyilatkozat, amelyet a 2008. novemberi, budapesti – diaszpóra – találkozón közösen fogalmaztunk meg.

– Karácsony ünnepéhez közeledve milyen üzenetet fogalmazna meg mint Nyugat-Európában élő magyar református lelkész?

– A világ minden részén élő magyar testvéremnek – felekezettől függetlenül – békés és Istentől megáldott karácsony kívánok. Ünnepeljen ki-ki otthon, családi körben, de ne feledje el a gyülekezetét sem, ahova tartozik. Legyen a karácsonyi evangélium – „Itt az Isten köztünk” – valóssággá az életünkben!

SZÚCS PETRA

Ne tévesszen meg bennünket, hogy *Malakiás könyve* az *Ótestamentum* legvégén áll, mintha szerzője az utolsó próféta lenne. Szerzőnk valószínűleg a Kr. e. 5. században dolgozott, Ezsdrás és Nehémiás kortársa lehetett. Zsidó írásmagyarázók talán ezért is gondolták, hogy a Malakiás név mögött Ezsdrást kell gyanítanunk. Mert a próféta neve ezt jelenti: „az én követem”. Az *Ótestamentum* görög fordítása így toldotta meg a *melek* („követ”) szót, és lett belőle „Isten követe”.

Papi ember írhatta a könyvet, aki ismeri a papokat és a lévitákat, akit igen zavarnak a templomi istentiszteleteken történő szabálytalanságok, a templomi ajándékokkal való visszaélések, a tisztátalan, hitvány áldozatok. Fájlalja, hogy a papok elhanyagolják a nép pásztorolását. Figyelmezteti őket: ne csaljanak, és ne tanítsanak hamisan. Emlékezteti őket legegyszerűbb és legfontosabb rendeltetésükre: „...a pap ajkai őrzik az Isten ismeretét, és tanítást várnak szájából, hiszen a Seregek Urának követe ő!” (2,7)

A próféta ugyanakkor a társadalmi bajok fölött sem hunyt szemet. Különösen erőteljesen ítélte el a házastársi hűtlenséget és válást, akárcsak a zavaros időkben elszaporodott varázslókat. A többi prófétahoz hasonlóan ő sem hallgathatja el azt a sok szégyent, amelyet a nép von magára hamis esküvéssel, napszamosok, özvegyek és árvák megszarolásával. Felemlte szavát az elharapódzott idegenellenességgel szemben, amely valószínűleg a délről egyre gyakrabban bevándorló edomiták ellen is irányult.

ÚTITÁRSUNK, A BIBLIA

Hídépítés

Malakiás próféta könyve

Hat, Isten és népe közötti „párbeszéd” köré csoportosítja a mondanivalóját, a nép szava azonban inkább egy lázadó kamasz hetvenkedéseire emlékeztet: „Miből láthatjuk, hogy szeretsz minket?” Isten panaszát, hogy megvetik a nevét, azzal hárítják el, hogy „mivel vetettük meg nevedet?”, és így tovább. Egyenlőtlen és tiszteletlen párbeszéd ez, amelyre a próféta csak „fenyegető jóvendőléssel” válaszolhat (1,1). Amikor ugyanis Isten népe iránti szeretetről vitakoznak, Isten világosan utal arra, hogy nem vér szerint vagy származási jogok mentén gyakorolja a szeretetét. Ő ebben is önállóan dönt, ahogy a testvérpáron, Ézsau és Jákobon megmutatta: „Jákóbot szerettem, Ézsaut pedig gyűlöltem...” (1,2)

Ez készítette Pál apostolt is arra, hogy hangsúlyozza Isten minden nép iránti irgalmát. *Római levele*ben kifejtette, hogy „nem tartoznak mind Izráelhez, akik Izráeltől származnak... Vagyis nem a testi származás szerinti utódok az Isten gyermekei (...), hogy az Istennek kiválasztáson alapuló elhatározása érvényesüljön... úgy, ahogyan meg van írva: Jákóbot szerettem, Ézsaut pedig gyűlöltem.” (Róm 9,6–13) Isten az ő kegyelmében szabad, s nem engedi magát megkötözni sem a mi emberi teljesítményeinkkel, sem elvárásainkkal; ez könyvünk egyik fontos üzenete.

A 3. fejezet első verse szerint Isten elküldi követét, hogy jövele útját egyengesse. Ez a „Malakiás”, ez a követ hivatott arra, hogy a hamarosan eljövő Úrra irányítsa a nép tekintetét. Az útkészítés, amelyet a régi próféták közül Ézsaiás is jövendölt, itt újra időszerűvé válik. De igen nehéz lenne a követet és útkészítését valakivel is azonosítani. Erre nézve sok-sok találgatás látott már napvilágot. Nagy segítség ebben az evangéliumokból ismert Keresztelő János alakja, akire Ézs 40,3-at alkalmazták az evangélisták: „Mert ő volt az, akiről Ézsaiás így profétált: Kiáltó hangja szól a pusztában: Készítsétek az Úr útját...” (Mt 3,3) Márk pedig egy pillanatra sem találgat, hogy kiről van itt szó, amikor evangéliumával ezzel a félreérthetetlen mondatmal kezdi: „Jézus Krisztus, az Isten Fia evangéliumának kezdete, amint meg van írva Ézsaiás próféta könyvében: Íme elküldöm előtted követemet (...) Készítsétek az Úr útját, tegyétek egyenessé ösvényeit!” (Mk 1,1–3) S utána Keresztelő munkáját írja le.

Az üzenet világos: Keresztelő az útkészítője az Úrnak, aki nem más, mint a názáreti Jézus. S amikor a bebörtönzött Keresztelőnek kétségei támadnak, hogy igazán Jézus-e az, akinek ő, a prófétai utasításnak megfelelően, az útját készítette, akkor Jézus megnyugtatta nemcsak Jánost, de a gyanakvó zsidókat is: „Ő az, akiről meg van írva: Íme, én elküldöm követemet, aki elkészíti előtted az utat, bizony mondom néktek: nem támadt asszonytól születettek között nagyobb Keresztelő Jánosnál.” (Mt 11,10–11)

Malakiás könyve ajánl még egy további azonosítást: „az Úr közelgő nagy és félelmetes napja előtt” Isten azt igéri, hogy „én pedig elküldöm hozzátok Illés prófétát” (3,23). Illésről azt közlik az Írások, hogy Isten a mennyben ragadta el, s Izrael népe szentül meg volt győződve afelől, hogy egyszer újra megjelenik a földön. Amikor pedig Jézus három tanítványával a megdicsőülés hegyén járt, nekik is megjelent Illés, Mózesrel együtt. Az ámuló tanítványok kérdésére – miért kell előbb Illésnek eljönnie? – Jézus felelete világos: ő is Keresztelő Jánosra gondol, hiszen „Illés már el is jött, és azt tették vele, amit akartak, ahogyan meg van írva róla” – mondja (Mk 9,2–13). Bizony, Jánossal gonoszul bántak el, pedig ő volt Jézus Krisztus Malakiás által is jövendölt útkészítője.

S bár a próféta könyve az *Ótestamentum* utolsó helyén áll, éppen ezzel ver hidat az Ó- és Újtestamentum között. Meghirdeti nekünk azt, akit mi Megváltóként és a világ Üdvözítőjeként tisztelünk.

GÉMES ISTVÁN

HÍREK, KITEKINTÉS

Wittenberg, Németország. A városmisziók első világyűlését a „reformáció fővárosában” rendezik meg jövő év szeptemberében. Az összes földrészről több mint kétszáz résztvevőre számítanak. A konferencia célkitűzése, hogy fontos munkájukhoz ott kapjanak megújító erőt, ahol a reformáció alapjaiban felforgatta a világot a 16. században.

Tarsus, Törökország. Az Európai Unió árgus szemekkel figyeli, hogy a tagjai közé törekvő Törökország kormánya mit tesz a helyi Szent Pál-katedrálissal. Nem elég szavakkal bizonygatnia a szabad vallásgyakorlást, csak porhintés marad, ha mégsem engedélyezi a most múzeumként működő ősi keresztény templom istentiszteleti használatát.

Ulm, Németország. A Német Evangélikus Egyházszövetség (EKD) közgyűlésén *Johannes Friedrich* bajor evangélikus püspök a lutheranizmus erősítéséért szállt síkra. Szerinte ez távolról sem jelent önző önkényeskedést. Az evangélikus egyházak azonban addig nem „olvadhatnak” föl az EKD-ban, amíg annak nem lesznek a lutheri tanítással egyező alapjai. Felszólította egyházát, hogy egyre nagyobb súlyt fektessen tagjai vallási oktatására.

Moszkva, Oroszország. Az Orosz Ortodox Egyház szünetelteti kapcsolatait az EKD-vel, mert a szövetség ulmi közgyűlésén nőt választott vezető püspökévé. Az orosz egyház patriarchátusa szerint egy nő püspökké választása „ellenkezik az evangélium alapelveivel”.

Wittenberg, Németország. Elindult a reformáció kezdetének öt-századik évfordulójára elkészülő Luther-kert fásítása. Az ötszáz fa közül az elsőket *Johannes Friedrich*, az Egyesült Német Lutheránus Egyházak (VELKD) elnökpüspöke és *Walter Kasper*, a Vatikán kardinálisa ültette el.

Asztana, Kazahsztán. A vallások harmadik világyűlését július 1–2-án rendezték meg a kazah fővárosban. Harminckét országból négyszázan vettek részt rajta a különböző vallások küldöttként. Egység uralkodott abban, hogy az egymással való beszélgetés hasznára van a népek békés együttélésének is.

Bécs, Ausztria. Az ország lakói között több a muszlim, mint az evangélikus. A legújabb statisztika szerint a lakosság vallási összetétele ezt a képet mutatja: római katolikus 69%, muszlim 5%, evangélikus 4%.

Berlin, Németország. Egyre divatosabbá válik a halottak névtelen-jeltelen földbetétele. Hét év alatt 41,4%-ra emelkedett azoknak az elhunytaknak az aránya, akiket ily módon temettek el – a német fővárosban ez 12 595 személyt jelentett, akinek ezzel – nem csak statisztikailag – „nyomuk veszett”.

Ulm, Németország. A németországi evangélikus egyház zsinatának ulmi ülésén október 28-án *Margot Käßmann* hannoveri püspököt választották meg hat évre a zsinati tanács elnökévé s ezzel a huszonötmillió németországi protestáns első számú képviselőjévé.

Bukarest, Románia. Az ország iskoláiban rendes tantárgy a hitoktatás – így döntött a kormány. Jelentések szerint az ország népességének 99%-a tartozik valamelyik vallásfelekezethez, ezért a Román Ortodox Egyház büszkén hirdeti, hogy Románia lakossága Európa legvallásosabb népe.

Szentpétervár, Oroszország. Az Oroszországi, Ukrajnai, Kazahsztáni és Közép-ázsiai Evangélikus Egyház (ELKRAS) zsinata új vezetőket választott. Érsekké az uráli, szibériai és távolkeleti egyház püspökét, *August Krusét* választották, helyettesévé pedig az eddigi érseket, *Edmund Ratzot*.

Dnyipropetrovsk, Ukrajna. A szovjetek 1948-ban elvették a római katolikus gyülekezet Szent József-ről elnevezett templomát. Most sikerült visszaszerezni, és nagy ünnepség keretében szentelték fel újra. Két éven át a hívek csak zárt ajtók mögött mertek imádkozni templomuk visszaszerzéséért, mert ismeretlenek halálos fenyegetésekkel próbálták megghiúsítani a tervet.

Szófia, Bulgária. Érdekes összehasonlítás mutatja, hogyan viszonyulnak a valláshoz három balkáni országban. Albániában a lakosság 28%-a tartja fontosnak a vallást, 14%-a viszont egyáltalán nem. Bulgáriában ez az arány

18,6% és 16%, Romániában pedig 58% és 2,4%!

München, Németország. Májusban ült össze a bajor evangélikus egyház és egy baptista területi munkaközösség, hogy a két egyház közeledéséről tárgyaljanak. Legfontosabb kérdésként – természetesen – a keresztiségről volt szó. A kiadott jegyzőkönyv szerint messzemenő egyezésre jutottak, amennyiben az evangélikus egyház teljes értékű keresztiségnek tekinti a baptista felnőttkeresztiséget, a baptisták pedig késznek mutatkoznak arra, hogy a már gyermekkorban kapott keresztiség megismétlését, azaz a „bemerítkezést” ne tegyék tagjaik számára kötelezővé.

Dél-afrikai Köztársaság. A római katolikus püspökségek birtokeiból nagyobb parcellákat ajánlanak föl színes bőru gazdálkodóknak. A kormány felszólította a fehér földbirtokosokat, hogy 2014-ig birtokaik harminc százalékát kedvező áron adják el feketéknek.

New York, USA. Az Egyesült Nemzetek Szervezetének Biztonsági Tanácsa megbüntetné azokat az államokat, amelyek engedélyezik kiskorú gyermekek katonai szolgálatát. Eddigi ismeretek szerint ez elsősorban a következő államokat érintené: Burundi, Elefántcsontpart, Kongói Köztársaság, Kongói Demokratikus Köztársaság, Szomália és Szudán. Az utolsó pár év alatt világszerte nem kevesebb, mint negyvenezer kiskorút bocsátottak el a katonaságtól.

Vatikán. 2010. április 2-án avatják szentté a 2005-ben elhunyt *II. János Pál pápát*. Elterjedt az a hír is, hogy a Vatikán nem kíván változtatni a papi nőtlenség törvényén.

Augsburg, Németország. Tíz évvel ezelőtt írták alá a római katolikus–evangélikus *Közös nyilatkozatot* a megigazulásról. Az erre emlékező istentiszteleten együtt vett részt *Walter Kasper* római katolikus kardinális, *Ishmael Noko*, a Lutheránus Világszövetség főtájtára, *Walter Klaiber* metodista és *Walter Mixa* helyi római katolikus püspök.

ÖSSZÁLLÍTOTTA: G. I.

AZ ÉLET KENYERE

„...nevezd annak nevét Jézusnak, mert ő szabadítja meg népét bűneiből” (Mt 1, 21)

1946. szenteste – valahol Oroszországban

A német hadifoglyok tábora elcsendesedett. A szénbányában ledolgozott nehéz műszak után lassan álomba szenderülnek a rabok. Egyszer csak kitarul a nehéz, tolózáras ajtó, és a hadifoglyok által legjobban retgett vezényszó zökkent vissza mindenkit az álomból a kegyetlen valóságba: „Egész tábor, sorakozó!” Maga a tábor parancsnoka szól hozzájuk: „Hadifoglyok! Hazátokban a reakciók ma két napig tartó ünnepet kezdenek. A nagy Szovjetunióban nincs időnk ünnepelni. Itt kemény munka folyik a világ proletárjai jólétének megteremtéséért. Ezért most a világ valamennyi dolgozójával való együttérzések jeléül énekeljétek el az *Internacionálét!*”

El is kezdi: „Föl, föl, ti rabjai a földnek...” És az ezer fogoly hallgat. Valaki hátul egy másik dalba kezd, néhányan éneklük vele, először kissé bátortalanul: „Csendes éj, szentséges éj...” A táborparancsnok a nemzetközi munkásinduló végét ismétli: „Ez a harc lesz a végső...” Ekkor mintegy ellenéneként zendül fel a *Csendes éj* második strófája, melynek utolsó sorait ezer, rabságban is szabad torok már nem is éneklük, hanem szinte belekiáltja a sötét éjszakába: „Krisztus megszabadít! Krisztus megszabadít!”

2009. szenteste

Nálunk nincsenek hadifoglyok. Hazánkban szabadság van. Mégis köztünk és körülöttünk sokan rabok. A bűn, a halál és a gonosz foglyai. Az élet mélységeiben és sötétségében élők. Nekik milyen karácsonyuk van 2009-ben? Élet-e őket az a hit, amely megtartotta őseinket? Élet-e őket az a hit, amely beragyogta egykor a hadifogságban élők sötét éjszakáját? Élet-e őket az a hit, amely két évezrede elteti a kereszténységet, hogy a bűnösnek van bűnbocsánat, a halállal vívódónak élet, a gonosznak lehetősége a jóra, hogy az élet mélységeiből van kiemelkedés, a sötétségben pedig világosság, mert mindezekből Krisztus megszabadít.

Ezzel a szabadításba vetett hittel kell letérdelnünk ezen a karácsonyon újra Jézus jászlához. A jászláznál pedig azért kell könyörögnünk, hogy életünket és a bűn, a halál, a gonosz sötétségében élő embertársaink életét is ragyogja be az a fény, amely a betlehemi jászláznál ragyogott fel, de a húsvéti üres sírnál teljesedett ki: az örök élet fénye, Krisztus általi megszabadíttóságunk fénye. Így Krisztus által szabadon énekelhetjük kiálthatjuk bele mi is az élet mélységeibe és sötétségeibe:

A halál éje rám borult, de virradt a te fényed, és messze úzótt éjt, borút, a béke, üdv és élet. Most ragyog, éltet már a hit. Ó, áldom szép sugaraid, én lelkem napja, Jézus!

NÉMETH MIHÁLY

FOTÓ: RIBARSZKI ÁKOS

Hogy döntesz?

Meghívó az Európai Magyar Evangéliumi Ifjúsági Konferencia

51. nagyheti találkozójára

2010. március 27. – április 2., Holzhausen-Burbach, Németország

Fiatalok és idősek, egyedülállóak és családosok a nagyhéten összegyűlnek Európa különböző országaiból, hogy ápolják a közösséget, új ismereteket kössenek, hitüket elmélyítsék, magyarságtudatukat erősítsék.

Erdőkkel körülvett, csendes környezetben, nagy szeretettel fogadja őket egy keresztény vendégház, és kényelmes szállást, bőséges ellátást nyújt számukra.

Délelőttönként bibliatanulmány és előadás hangzik el, a délutáni szabadidőt csoportbeszélgetés követi, vacsora után pedig kul-

turális és szórakoztató esték szerepelnek a programban. A napot imaóra vezeti be, és áhítat zárja le. Virágvasárnap istentisztelet, egy délutáni kirándulás és egy nagycsütörtöki úrvacsorai alkalom is szerves része a konferenciának. Akinek kedve van hozzá, kórusban is énekelhet.

A program mindig egy téma köré épül fel. A jövő évi téma: „Hogy döntesz?” Lépten-nyomon döntések előtt állunk. Kulcsfontosságú, hogy milyen szempontok alapján választunk. Keresztényként meghoztuk életünk nagy döntését. Hogyan határozza

meg a hitünk kisebb-nagyobb döntéseinket?

A konferencia helyszíne: Familien-Ferienheim Holzhausen, Burbach

Részvételi díj (a teljes találkozóra): keresőknek 249 euró; nem keresőknek 147 euró; gyerekeknek, fiataloknak további jelentős kedvezmény.

Honlap: www.lutheran.hu/emeik, ahol részletes tájékoztatás és a program is található.

Jelentkezés: emeik@eml.cc, illetve *Jaskó Irénél* (16 Melrose Place, Watford WD17 4LN, Anglia).

ÚTITÁRS

Magyar evangéliumi lap
Megjelenik hatszor egy évben
Kiadja a Magyar Evangélikus Konferencia (Maek)
1088 Budapest, Puskin utca 12. (telefon: +36 1/338-2302)

Felelős kiadó: Pröhle Gergely elnök
Felelős szerkesztő: Szűcs Petra
(telefon: +36 20/824-8854, e-mail: szucspetra@freemail.hu)
Megrendelés, információ: Zászkaliczky Pál (e-mail: maek@lutheran.hu)

A lap ingyenes, a nyomda- és postaköltségre adományokat kérünk és elfogadunk.

Bankszámla: Magyar Evangélikus Konferencia, Budapest, Raiffeisen Bank
Bankszámlaszám (belföldről): 12010886-00146767-00100002
(külföldről) IBAN: HU 43 1201 0886 0014 6767 0010 0002
SWIFT: UBRTHUHB